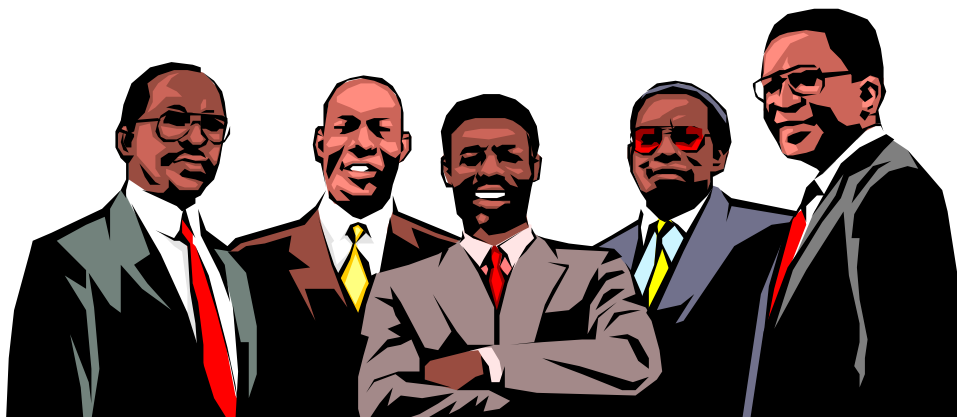

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський ліцей міського господарства
Харківської обласної ради

*Методичні рекомендації з всесвітньої
історії по самостійному вивченню теми
“Ліквідація колоніалізму, створення і
розвиток незалежних держав”
в 11 класі*

Харків – 2007

**Методичні рекомендації з всесвітньої історії по
самостійному вивченню теми
“Ліквідація колоніалізму, створення і розвиток
незалежних держав”
в 11 класі**

За редакцією:

Калмикової Ірини Валентинівни – заступника
директора ліцею з навчально-виховної роботи, вчителя
історії вищої кваліфікаційної категорії, вчителя-
методиста.

Пархоменко Марії Вікторівни – вчителя історії.

ХАРКІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ХАРКІВСЬКОЇ
ОБЛАСНОЇ РАДИ

м. Харків, вул. Бажанова, 17,
тел. 707-32-63
707-30-22

ЗМІСТ

- 1. Ліквідація колоніалізму створення і розвиток незалежних держав.**
 - 1.1 Деколонізація, її зміст та причини.
 - 1.2. Етапи деколонізації та її особливості в різних регіонах світу.
 - 1.3. Країни “третього світу” – моделі розвитку, боротьба проти відсталості.
 - 1.4. Висновки.
- 2. Основні дати та поняття**
- 3. Документи та матеріали**
- 4. Контрольні запитання**
- 5. Творче завдання**
- 6. Карти та схеми**
- 7. Список рекомендованої літератури**

1. Ліквідація колоніалізму створення
і розвиток незалежних держав
1.1 Деколонізація її зміст та причини

З підбірки листівок “Художники клімють колоніалізм” Данія.1961

Після Другої світової війни значно прискорився процес деколонізації, який привів до ліквідації колоніальних імперій і створення нових незалежних держав. *Деколонізація* – процес надання незалежності та повного суверенітету домініонам, підмандатним територіям, залежним територіям, колоніям. Цей процес відбувався як мирним шляхом, так і з застосуванням зброї.

Причини деколонізації.

- Ослаблення метрополій після Другої світової війни.
- Зростання впливу і потенціалу колоній (особливо англійських домініонів).
- Розгортання масового національно-визвольного руху.
- Негативне ставлення до колоніалізму суспільної думки у країнах-метрополіях і світової громадськості.
- «Холодна війна», негативне ставлення до колоніалізму провідних країн світу США та СРСР.

1.2. Етапи деколонізації та її особливості в різних регіонах світу

Процес деколонізації можна розділити на декілька етапів. На першому етапі (1943-1956 рр.) процес деколонізації охопив в основному Азію та Північну Африку. Європейські країни відмовилися від своїх мандатів на управління Палестиною та Йорданією (Англія), Ліваном та Сирією (Франція). Було вирішено долю італійських і японських колоній і підмандатних територій. У

1947 р. Англія надала незалежність Індії, попередньо розділивши її на дві держави – Індію та Пакистан, острову Цейлон (Шрі Ланка) та Бірмі. 17 серпня 1945 р, проголосила незалежність Індонезія, 2 вересня 1945 р. – В'єтнам. Свою незалежність вони здобули в тривалій збройній боротьбі. У 1953 р. Франція визнала незалежність Камбоджі та Лаосу. У 1946 р. США надали незалежність Філіппінам.

Після провалу франко-англійської агресії проти Єгипту в 1956 р. Англія визнала повний суверенітет Судану, а Франція – незалежність Тунісу та Марокко.

На першому етапі колонізатори намагалися зберегти під своєю владою значну частину володінь. Незалежність здобули лише ті країни, які утримати в колоніальній залежності стало неможливо. Проте після 1956 р. Англія і 1958 р. Франція відмовилися від своїх колоніальних володінь.

На другому етапі (кінець 1950-х – 1960-ті рр.) процес деколонізації охопив в основному Африку. У 1957 р. Англія надала незалежність Гані, Малайзії, а в 1958 р. – Гвінеї. Переломним став 1960 р., який назвали «роком Африки». Цього року від колоніальної залежності звільнилися 17 країн: Габон, Дагомея, Верхня Вольт, Берег Слонової Кістки, Чад, Центральноафриканська Республіка, Конго (Браззавіль), Республіка Конго (Заїр), Камерун, Мавританія, Малі; Нігерія, Мадагаскар, Сенегал, Сомалі, Того.

У наступні роки розпочався процес деколонізації британських володінь на Сході Африки. У 1961 р. незалежність отримала

Танганьїка, у 1962 р. – Уганда, у 1963 – Кенія, у 1964 – Занзибар, Замбія, Малаві, у 1965 – Гамбія. Таким чином, до середини 1960-х рр. більшість країн Тропічної Африки звільнилися від колоніального гніту.

Під час третього етапу (1970-ті рр.) впала остання, найстаріша колоніальна імперія – португальська. Після тривалої збройної боротьби першою у 1973 р. здобула незалежність Гвінея-Бісау. Після повалення військової диктатури в Португалії в результаті «революції гвоздик» у квітні 1974 р. незалежність здобули й інші португальські колонії: Острови Зеленого Мису, Ангола, Мозамбік, Сан-Томе і Принципі.

На цьому деколонізація не завершилася. Під час четвертого етапу (1980—1990-ті рр.) здобули незалежність останні уламки колоніальних імперій. Так, у 1980 р. було остаточно врегульовано проблему Південної Родезії (Зімбабве), у 1982 р. Англія надала незалежність Белізу, у 1990 р. під тиском світової громадськості ПАР надала незалежність Намібії, у 1997 р. Китай відновив свій суверенітет над Гонконгом, у 1999 р. – над Макао.

Таким чином, на порозі ХХІ ст. колоніальні імперії відійшли в минуле. Однак, здобувши політичну незалежність, молоді держави не стали економічно незалежними, їхньою головною проблемою стала економічна відсталість, з якою більшість молодих держав не можуть впоратися. Війни, епідемії, голод, фінансова заборгованість, етнічні й територіальні проблеми стали звичним явищем.

1.3. Країни “третього світу моделі розвитку, боротьба проти відсталості”

Біженці з країн “третього світу. Фото Володимира Сварцевича.

Отримавши політичну незалежність, нові країни не стали економічно самостійними. Колишні метрополії і США продовжували диктувати ціни на сировину і продовольство, промислове обладнання. Але тепер залежність була не наслідком політичного тиску, а результатом економічної відсталості. Країни Азії, Африки і Латинської Америки залишались аграрно-сировинними придатками залежали від постачання машин, обладнання, притоку зовнішніх інвестицій. Відсталість закріплювалась пануванням традиційного укладу життя, неписьменністю більшої частини населення, нерозвиненістю комунікацій і засобів зв'язку (інфраструктури).

Проблеми відсталості посилилися після Другої світової війни завдяки підвищенню темпів зростання населення. Демографічний вибух відбувся у момент, коли тільки починалась трансформація традиційних соціально-економічних інститутів у країнах, що стали на шлях здобуття незалежності. Аграрне перенаселення в ряді регіонів призвело до справжньої катастрофи. Використання всіх земель, придатних для сільськогосподарського виробництва, вирубування лісів, виснаження джерел прісної води породили проблему урбанізації. З 1950 по 1980 р. 350 млн вихідців із села стали мешканцями міст, оселяючись в основному навколо великих міст. Високі темпи зростання населення ускладнили розв'язання проблеми відсталості, прибутки на душу населення у деяких країнах стали меншими порівняно з колоніальним періодом. Високі показники народжуваності зумовили омолодження населення (діти у віці до 15 років складають половину населення країн). Щоб позбутися відсталості, потрібно підвищувати грамотність населення. А така кількість підлітків потребує значних витрат на освіту. Наслідком високих темпів народжуваності є безробіття, яке зберігає низький рівень заробітної плати і не стимулює впровадження нових технологій, гальмує технічний прогрес.

Під тиском демографічного вибуху і політики урядів, спрямованої на модернізацію суспільства, традиційний уклад життя почав руйнуватися. Нові відносини співіснували зі старими суспільними, економічними й політичними відносинами. Економіка стала багатоукладною, соціальна структура – строкатою, причому значна частина населення опинилась у перехідному маргінальному

стані. Це призводило до соціально-політичної нестабільності. Відбувались революції, державні перевороти, військові заколоти, громадянські війни, міждержавні, національні конфлікти, що стало характерною рисою розвитку країн Азії, Африки, Латинської Америки.

Розуміння економічної залежності в країнах «третього світу» спочатку базувалось на уявленні, що світова економіка існує виключно за рахунок їхньої експлуатації, яка здійснюється шляхом заниження цін на сировину країн «третього світу» і завищення цін на готову продукцію розвинених країн. Із цього випливало, що досягти економічної незалежності можна в результаті проведення індустріалізації та експлуатації природних ресурсів. Останнє повно проявилось у діяльності Організації країн — експортерів нафти. (ОПЕК), створеної в 1960 р. Установивши контроль над світовим експортом нафти, ОПЕК у 1970-ті рр. почала підвищувати ціни на нафту, діючи як міжнародний картель або синдикат, їх дії викликали у світі енергетичну кризу, збільшивши прибутки країн ОПЕК. Дуже швидко виявилось, що цей шлях досягнення економічної незалежності малоефективний. Країни Заходу провели модернізацію виробництва в бік скорочення витрат енергоносіїв. Також збільшили видобуток енергоносіїв країни, що не є членами ОПЕК. У результаті країни ОПЕК змушені були скорочувати добування нафти, щоб зберегти ціну, а це призвело до зниження прибутків. Зрештою ціни на нафту і газ значно впали. На отримані нафтодолари країни ОПЕК так і не створили сучасної конкурентоспроможної промисловості, яка компенсувала б, зниження доходів від використання природних

ресурсів. Ці країни так і залишилися залежними від експорту країн Заходу та Японії. Енергетична криза найбільше вразила країни, що розвиваються.

Імпортозамінну індустріалізацію у багатьох країнах не можна було здійснити через відсутність необхідних природних і людських ресурсів, незначного внутрішнього споживання: 40 % країн світу мають територію, меншу 100 тис. км² із населенням до 3 млн осіб. Крім того, цей курс означає збереження відсталості в галузі технологій. Індустріалізація, яка проводилась без урахування можливостей, вела до фінансової заборгованості, а її тягар перекладався на плечі населення.

Поступово країни «третього світу» переконалися у необхідності перегляду стратегії власного розвитку. Суть нової стратегії полягала в тім, щоб не протидіяти світовій економіці, а пристосувати її до власних потреб. Першими це усвідомили латиноамериканські країни.

У 1974 р. група країн «третього світу» стала ініціатором скликання спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН з економічних питань, де було прийнято декларацію про встановлення нового світового економічного порядку. Його суть полягає у перерозподілі фінансових і технологічних ресурсів на користь країн, що розвиваються. Основою для таких вимог стала теза про відповідальність розвинутих країн. Країни Заходу не погодилися зі звинуваченнями, але висловили готовність сприяти модернізації.

У момент розгортання дискусій становище країн «третього світу» погіршилося. Спроби розв'язати проблеми за допомогою зовнішніх позик призвели до зростання боргу країн «третього світу» (у 1980 р. їх борг складав 400 млрд, а у 1988 р. – 1120 млрд доларів США).

Залишався один вихід: форсовано розвивати експортний потенціал і сприяти ввезенню іноземного капіталу. Ці заходи сприяли розвитку нових структур, їх підтримали Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР). Пільгові кредити надавалися цими установами за умови проведення ринкових реформ, а саме:

- стабілізації грошового обігу;
- ліквідації дефіциту бюджету;
- приватизації нерентабельних підприємств держсектору;
- введення вільних цін;
- лібералізації зовнішньої торгівлі.

Революція в економічній політиці країн «третього світу» призвела до падіння просоціалістичних режимів і припинення соціалістичних експериментів у країнах “третього світу”.

Отже, подолання відсталості виявилось для країн Азії і Африки не тільки економічною проблемою. Цей процес став, по суті, взаємодією цивілізацій, адже відсталість була пов'язана з пануванням традиційних укладів, їх подолання означало модернізацію суспільства, яка виявилася нічим іншим, як спробою впровадження елементів чужої цивілізації. Така цивілізаційна взаємодія стала причиною неймовірних колізій, на які так багатий

«третій світ»: у деяких країнах за фасадом парламентських інститутів діяли родоплемінні відносини або раптово з'являлися «ісламські республіки», що закріплювали у своїх конституціях безправ'я жінок і тілесні покарання та ін. При цьому спроба прискорити модернізацію, нав'язати традиційному суспільству чужі для нього цінності інколи викликали бурхливу реакцію консервативних сил. Прикладом цього може стати ісламська революція в Ірані.

У розв'язанні всіх проблем країни «третього світу» йшли кожна своїм шляхом. У них були різні стартові можливості та не однакові темпи розвитку. У результаті диференціація між країнами «третього світу» постійно зростає. Серед них найбільш економічно розвинені арабські країни Перської затоки, але, як це не парадоксально, багатство обернулось консервацією у цих країнах патріархально-кланового ладу і необмеженої монархії.

Найбільш динамічно в соціальному, економічному і політичному плані розвивалися нові індустріальні країни – Гонконг (тепер частина Китаю), Сінгапур, Тайвань, Південна Корея, потім до них приєдналися Індонезія, Малайзія, Філіппіни. Використовуючи іноземний капітал і технології, значні місцеві трудові ресурси, їм вдалося створити розвинену обробну промисловість, яка працює в ОСНОВНОМУ на експорт і успішно конкурує на ринках країн Заходу.

Відносно розвиненими є нині країни Латинської Америки. У більшості своїй вони вже індустріально-аграрні. Найменш розвиненими залишаються країни Тропічної і Південної Африки (крім ПАР).

1.4. Висновки

Таким чином, нові пост колоніальні держави, отримавши незалежність, стикнулися з новою проблемою – проведення модернізації. Не зважаючи на всі труднощі, модернізація країн «третього світу» йшла досить стрімко, їм вдалося створити вітчизняну промисловість, запровадити нові технології, а «зелена революція» зняла загрозу масового голоду. Вони домоглися від світової громадськості визнання своїх проблем як глобальних, їх голос чітко звучить на всіх світових форумах, Змінилася соціальна структура цих країн. Значна частина працездатного населення вже працює за наймом, з'явився місцевий підприємницький капітал, середній клас, відійшло в минуле всесилля великих землевласників і родової знаті. Нерівномірно, але загалом підвищився рівень життя. Поступово формуються соціально-економічні умови для укорінення демократичних інститутів. Цей процес збігся з демократичними перетвореннями у Східній Європі, і завдяки цьому більше половини населення світу стало жити в умовах політичної свободи. Такі динамічні зміни – феномен XX ст.

2. Основні дати та поняття

Основні поняття і терміни:

Деколонізація – процес надання незалежності та повного суверенітету домініонам, підмандатним територіям, залежним територіям, Колоніям.

«Рік Африки» – 1960р. Рок в який найбільше країн Африки здобули незалежність.

«Третій світ» – відсталі країни Азії та Африки.

Експорторієнтована стратегія розвитку – стратегія направлена на розвиток країни за рахунок зовнішньої торгівлі.

ОПЕК – Організація країн – експортерів нафти . (ОПЕК), створена в 1960 р. Установила контроль над світовим експортом нафти.

«Азіатські тигри» – нові індустріально розвинуті країни Сходу: Південна Корея, Сінгапур, Тайвань, Гонконг.

Основні дати:

1960 р. – «рік Африки».

3. Документи та матеріали

ДОКУМЕНТИ

ЗАКЛЮЧНЕ КОМЮНІКЕ КОНФЕРЕНЦІЇ КРАЇН АЗІЇ І АФРИКИ 18-20 КВІТНЯ. БАНДУНГ

(Витяг)

А. Економічне співробітництво

1. Учасники Конференції висловили загальне прагнення до економічного співробітництва на основі взаємного зацікавлення і поважання національного суверенітету...
2. Країни-учасниці згодні надавати технічну допомогу одна одній в максимально можливих розмірах...

В. Культурне співробітництво

1. Конференція країн Азії і Африки переконана в тому, що одним з найбільш сильних засобів сприяння взаєморозуміння між країнами є розвиток культурного співробітництва. Азія і Африка є колискою великих релігій і цивілізацій, які збагатили інші культури і цивілізації...
2. Конференція країн Азії і Африки приймає той факт, що існування колоніалізму в багатьох частинах Азії і Африки, в якій би формі це не проявлялося не тільки перешкоджає культурному співробітництву, але також придушує національні культури народів... Конференція засуджує таке заперечення основних прав в галузі освіти і культури в деяких частинах Азії і Африки...

особливо конференція засуджує расизм як засіб придушення культури...

С. Права людини і самовизначення

1. Конференція країн Азії і Африки заявляє про свою повну підтримку основних принципів прав людини, викладених в Статуті Організації Об'єднаних Націй, приймає до відома загальну Декларацію прав людини як загальний зразок для всіх народів і всіх націй...

2. Конференція країн Азії і Африки засуджує політику расової сегрегації і дискримінації...

О. Проблеми залежних народів ... Конференція погодилась:

- а) Заявити, що колоніалізм у всіх його проявах являє собою зло, яке необхідно швидко припинити;
- б) підтвердити, що підкорення народів іноземному поневоленню, пануванню і експлуатації є запереченням основних прав людини, що суперечить Статуту Організації Об'єднаних Націй і перешкоджає міжнародному миру і співробітництву;
- с) Заявити про свою підтримку справи свободи і незалежності всіх таких народів...

(Хрестоматія по новейшей истории).

Проаналізуйте уривок з комюніке Бандунзької конференції країн Азії й Африки і визначте, і визначте які проблеми розглядала ця конференція

4. Контрольні запитання

1. Яка колоніальна імперія впала останньою?
2. Що таке колоніалізм?
3. Де раніше розпочався процес деколонізації – в Африці чи Азії?
4. Які незалежні держави виникли на території Французького Індокитаю?
5. Які держави утворились на місці колоніальних володінь Великої Британії?
6. Які країни об'єднує ринок НАФТА?
7. Найбільш розвинені країни Латинської Америки
8. Складіть таблицю “Розпад колоніальної системи” за такою схемою:

Періодизація	Назва країни що визволилась	Рік здобуття незалежності
Перший етап		
Другий етап		
Третій етап		

9. Визначте основні причини труднощів у розвитку незалежних держав Азії й Африки.
10. Охарактеризуйте “нові індустріальні країни Сходу”
11. Які ви знаєте міжнародні об'єднання країн Азії й Африки? Яка спільна ознака цих об'єднань?

5. Творчі завдання

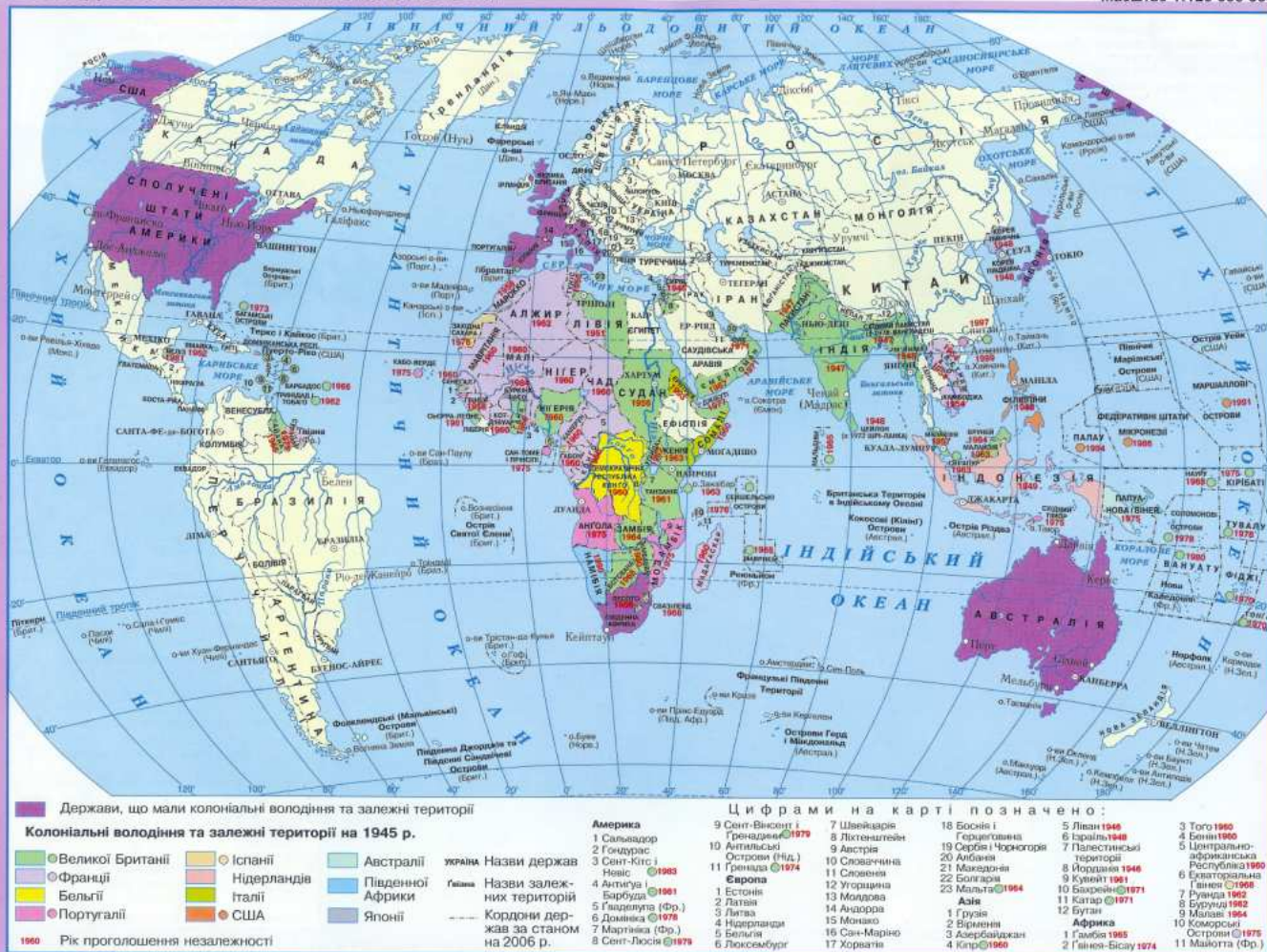
1. Чим відрізнявся СРСР від традиційних колоніальних імперій?
2. Який вплив мала холодна війна на розвиток країн Африки?
3. Чому тільки країни “третього світу” досягли найбільших успіхів на шляху модернізації?

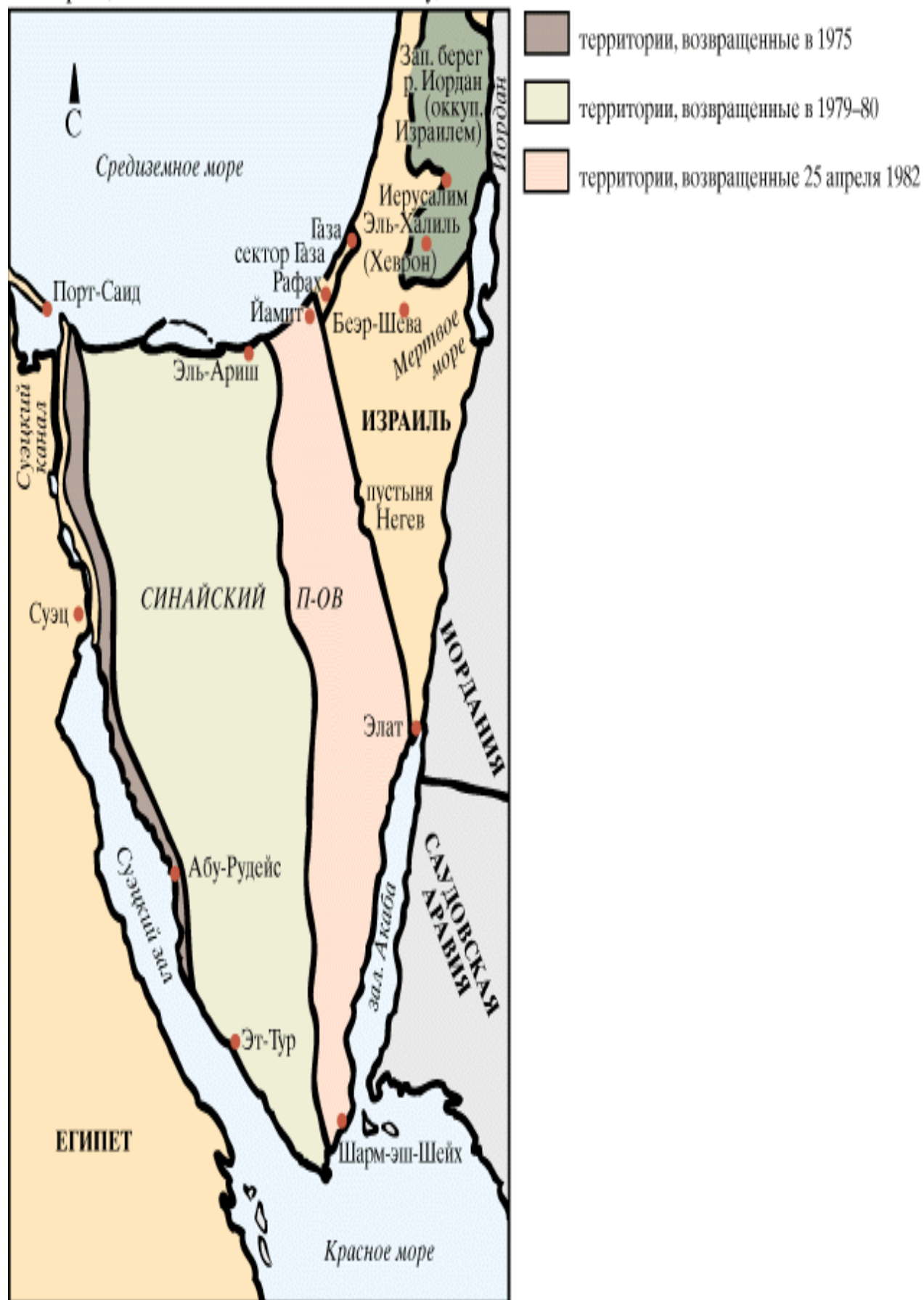
6. Карти та схеми

РОЗПАД СВІТОВОЇ КОЛОНІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Масштаб 1:120 000 000

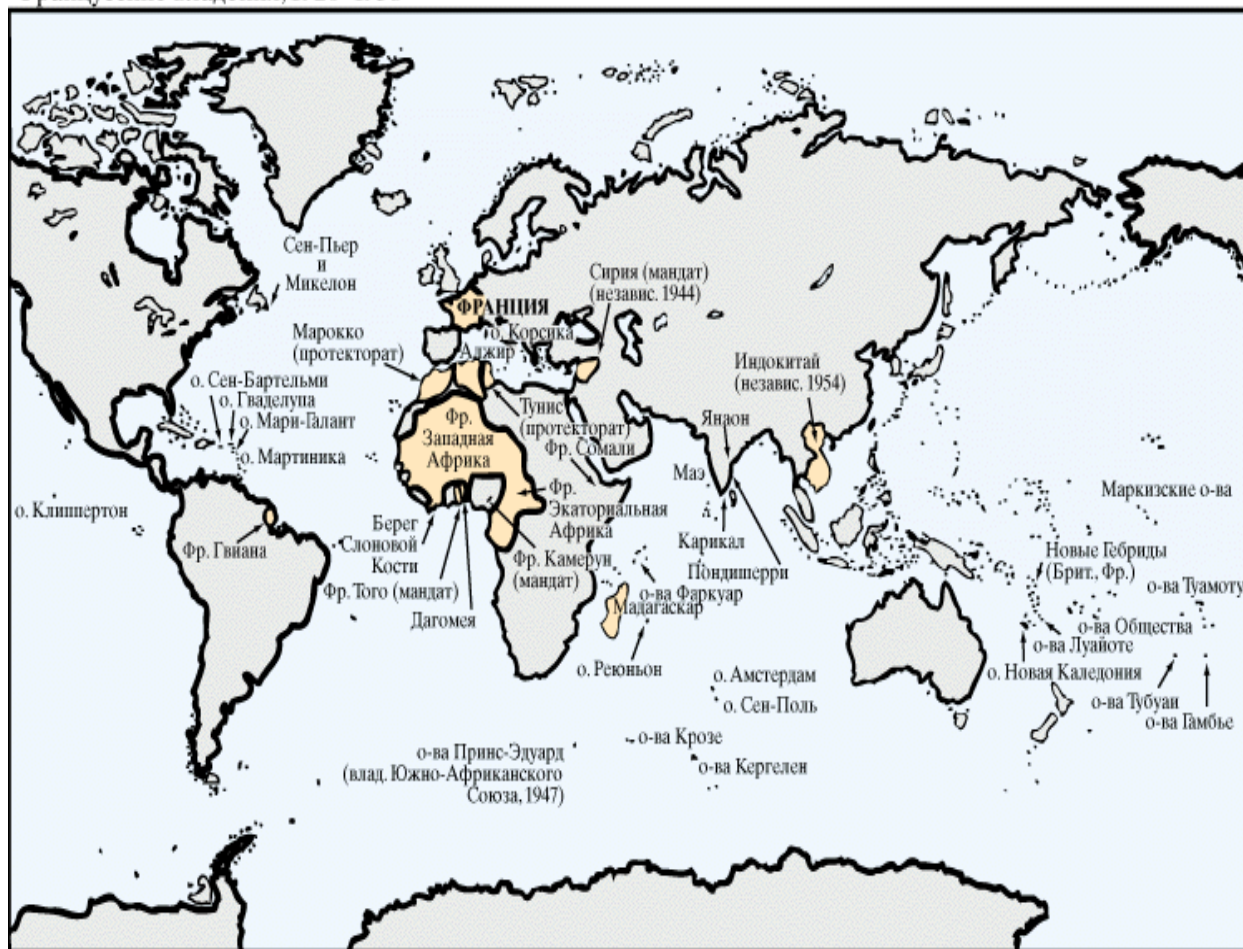

Возвращение Синайского п-ова Египту, 1974–1982

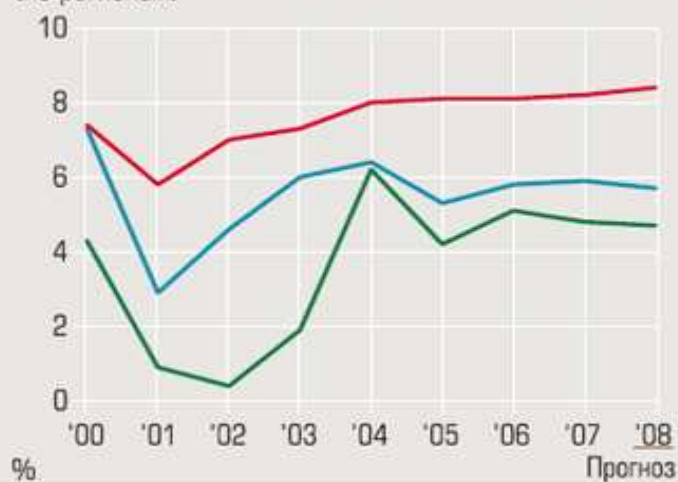
© Martin Greenwald Associates, Inc.

Французские владения, 1920–1958

Азия растет быстрее, чем другие регионы

Темпы экономического роста развивающихся стран (по регионам)

■ Азия ■ Латинская Америка
■ Европа, Ближний Восток и Африка

Источник: Credit Suisse

7. Список рекомендованої літератури

Учбові видання:

1. Новейшая история стран Азии и Африки. XX век. – М., 2001.
2. Строганов А.И. Латинская Америка в XX веке. – М., 2002.
3. Новейшая история стран Азии и Африки. XXв. В 3 частях – Ч.2-3 – М., 2004 – 315 с.
4. Говоров Ю.Л. История стран Азии и Африки в новейшее время. Основы лекционного курса. - Кемерово, 1997 – 247 с.
5. Сергейчук І.М. Новітня історія Азії та Африки. – Суми, 2004 – 284 с.
6. Латинская Америка XX века; социальная антропология бедности. М., 2006 – 287 с.

Спеціальна література

1. Азия и Африка проблемы безопасности. М., 1989 – 239 с.
2. Азия- диалог цивилизаций. – СПб., 1996 – 493 с.
3. Восточная Азия между регионализмом и глобализмом. – М., 2004.
4. Южная Азия. История и современность. – Ташкент, 1991 – 169 с.
5. Аллисон Рой Центральная Азия и Закавказье. Региональное сотрудничество и фактор российской политики. – М., 2004 – 29 с.
6. Босрок М. Азия. Путеводитель по обычаям и этикету. – М., 2007-210с.
7. Африка в II мировой войне. – М., 1996.
8. Особенности модернизации на мусульманском Востоке. Опыт Турции, Ирана, Афганистана, Пакистана. – М., 1997- 213 с.
9. Медведко Л.И. Именем Аллаха. – М., 1988 – 245 с.
10. Дивильский С. Путь к победе. Очерки борьбы за национальную независимость, единство, мир и социализм во Вьетнаме(1945-1979) – М., 1979 – 142 с.

